

SIVILOMBUDET

POLITIDIREKTORATET
Postboks 2090 Vika
0031 OSLO

Vår referanse
2023/5639

Deres referanse

Vår saksbehandler
Johannes Flisnes Nilsen

Dato
01.02.2024

Sivilombudets høringsvar om revidert instruks for bruk av politiets arrester

Vi viser til Politidirektoratets brev 30. november 2023 med vedlagt utkast til revidert instruks for bruk av politiets arrester (arrestinstruksen).

Sivilombudets oppgave er å bidra til å «føre kontroll med den offentlige forvaltningen og alle i dens tjeneste for å hindre at det øves urett mot den enkelte, og for å bidra til at forvaltningen respekterer og sikrer menneskerettighetene». ¹ Ombudsmannen har også et særskilt ansvar for å forebygge at personer som er fratatt friheten utsettes for tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. ²

Høringsvaret gis hovedsakelig på bakgrunn av Sivilombudets funn og anbefalinger etter besøk til politiarrester under forebyggingsmandatet. Vi viser ellers til tidligere høringsvar inngitt til Politidirektoratet 20. april 2016 og 31. mai 2018 i forbindelse med høringsprosessen knyttet til den någjeldende arrestinstruksen.

1. Generelt om forslagene

Ombudet har av kapasitetshensyn valgt å sette søkelys på temaer som belyses av våre funn fra besøk til steder for frihetsberøvelse under politiets ansvarsområde etter at någjeldende arrestinstruks ble godkjent i 2018. ³

Ombudet har notert seg at et viktig formål med å endre instruksen, har vært å gi en samlet og forenklet oversikt over aktuelle bestemmelser som regulerer arrestdriften i et dokument. Konsekvensen av dette er blant annet at sentrale bestemmelser i arrestforskriften foreslås innarbeidet i instruksen. Dette fremstår som nyttig for å sikre at tjenestepersonene som er tillagt ansvar for arrestoppgavene, har den påkrevde oversikten over regelverket.

Et annet viktig formål var ifølge direktoratet å følge opp kritikk påpekt av tilsynsorganer og organisasjoner som Sivilombudet, Barneombudet, Advokatforeningen, Spesialenheten for

---

¹ Sivilombudsloven § 1.

² Sivilombudsloven § 3 c jf. § 17.

³ Se bl.a. Sivilombudets rapport etter besøk til Oslo politidistrikt og begrenset undersøkelse av landets politidistrikter 11.–12. mai 2021. Ombudet gjennomførte også et uanmeldt besøk til politiets venteceller i Oslo tinghus høsten 2023. På tidspunkt for inngivelse av høringsvaret var rapporten etter besøket ikke ferdigstilt.

politisaker og Europarådets torturforebyggingskomité. Vi har merket oss flere viktige endringsforslag herunder krav om minst to tjenestepersoner i arrestlokalet, mer detaljerte krav til føring av arrestjournal, strengere krav til bruk av dublering og til gjennomføring av kroppsvistasjon.

2. Virkeområde

Politidirektoratet har foreslått at det presiseres i arrestinstruksens kap. 1.3 at reglene «gjelder for opphold i domstolens arrester som politiet har ansvar for, men med nødvendige tilpasninger i forhold til den enkelte domstol.»

Spørsmålet om instruksens virkeområde kom opp i forbindelse med Sivilombudets uanmeldte besøk til politiets venteceller i Oslo tinghus høsten 2023. Ombudets syn er at domstolens arrester som politiet har ansvar for allerede omfattes av arrestinstruksens virkeområde. Dette kan imidlertid med fordel gjøres tydeligere. Vi støtter derfor forslaget. Ombudet anerkjenner at bruken av regelverket kan måtte tilpasses den enkelte domstol, men det bør klargjøres hva som vil kunne utgjøre «nødvendige tilpasninger».

- ***Politidirektoratet bør klargjøre hvilke typer tilpasninger som dekkes av «nødvendig» i anvendelsen av arrestinstruksens når det gjelder arrester/venteceller lokalisert i domstolens lokaler.***

3. Krav til utforming av ordinære celler

I lys av ombudets funn fra besøk til politiarrestene vil vi spesielt fremheve som viktig, at Politidirektoratet foreslår å innføre differensiering av celler i politiets arrester, herunder tydeligere krav til innredning av celler ment for varetektinnsatte (utkast til instruks, kap. 3.1 og 3.2.)

Forslaget innebærer blant annet krav om at slike celler skal være utstyrt med klokke, eller ha utsyn til klokke. Det er også foreslått å innføre krav om at cellene skal være utstyrt med bord og stol (i tillegg til seng) samt tilgang til informasjonsoppslag og speil. En endring i tråd med forslaget vil bidra til bedre fysiske forhold under frihetsberøvelsen og i større grad enn i dag ivareta arrestantenes integritet.

Det er ikke foreslått krav eller føringer om hvor stor andel av cellene i en arrest som skal bestå av celler med mer ordinær innredning. Dette bør etter ombudets vurdering klargjøres.

- ***Politidirektoratet bør angi hvor stor andel av cellene som skal ha mer ordinær innretning i arrestinstruksens («utvidet varetektselle»).***

3.1. Krav til utforming og plassering av celler for arrestanter under 18 år (U18)

Politidirektoratet har foreslått særskilte krav til utforming av celler for personer under 18 år. Forslaget er at egne celler enten på forhånd skal være tilrettelagt for innsettelse av mindreårige, eller at celler raskt kan omgjøres til slik bruk. Direktoratet foreslår at «slike celler skal i større grad enn en ordinær celle inneholde materiell og utstyr som minimerer isolasjonsopplevelsen. Det foreslås videre at «slike celler skal være innredet med utstyr, slik

som sofa som alternativ til fastmontert stol. Lesestoff, spill, enkle dekorasjoner som plakater, klokke, puter i møbler og tilgang til musikkstrømming eller annen underholdning som tv/spill.» Ombudet mener det hadde vært en fordel om det i større grad ble klargjort om, og i tilfelle hvilket, utstyr/innredning som skal regnes som minstekrav for U18-celler, og hvilke som eventuelt er ment som valgfrie/eksempler (jf. formuleringen «slik som»).

Ombudet mener at det også bør vurderes å innføre krav om at celler for personer under 18 år utstyres med en ordinær seng med sengetøy. Det vil kunne bidra til et så skånsomt opphold i arrest som mulig for barn og unge, der bruk av celle vurderes som «tvingende nødvendig». Ombudet viser til tidligere funn og anbefalinger fra besøkene om behov for tilpasset utforming av celler for barn og unge der det er tvingende nødvendig å plassere vedkommende på celle.⁴

I utkastets kap. 5.10 foreslås det å opprettholde kravet om at mindreårige til enhver tid skal ha mulighet til samvær med arrestpersonell eller personell fra helse- og omsorgstjenesten eller barnevernet som befinner seg i lokalene. Ombudet slutter seg til dette, og mener det bør gis retningslinjer om å plassere U18-celler i nærheten av vaktrom, for å legge til rette for at mindreårige får tett oppfølging og samvær.

- ***Arrestinstruksen bør gi retningslinjer om at U18-celler skal plasseres nær vaktrom for å sikre tett oppfølging av en voksenperson. Det bør også tydeliggjøres hva som regnes som ufravelige minstekrav til utforming.***

4. Bruk av maktmidler i politiets arrester

Det foreslås flere endringer som gjelder politiets bruk av maktmidler i arrestlokalene.

4.1. Kvalifisert forholdsmessighetskrav ved maktbruk i politiarrest

Det foreslås å fjerne gjeldende særregulering i instruksen kap. 12, som uttømmende angir hvilke maktmidler som er tillatt for bruk i politiets arrestlokaler. Ifølge direktoratets høringsbrev er det uheldig at tjenestepersoner skal måtte forholde seg annerledes til bruk avhengig av om bruk av maktmidler anvendes i arrestområdet eller tidligere under pågripelsen. Direktoratets vurderer det som tilstrekkelig å vise til grunnkravene i politiloven § 6 og politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2 om nødvendighet, forsvarlighet og forholdsmessighet.

I storkammeravgjørelsen *Bouyid mot Belgia* etablerte domstolen et nytt utgangspunkt for vurderinger av krenkelse av artikkel 3 i saker som gjelder maktbruk mot personer som er fratatt friheten.⁵ Domstolen slo her fast at enhver atferd fra en offentlig myndighetsperson mot et enkeltindivid som «forringer menneskelig verdighet», utgjør en krenkelse av konvensjonen.⁶ Dette gjelder spesielt fysisk maktbruk som ikke var strengt nødvendig

---

⁴ Se bl.a. Sivilombudets rapport om barn i arrest, besøk til Oslo politidistrikt og begrenset undersøkelse av landets politidistrikter, 11.–12. mai 2021, kap. 5.4.2.

⁵ EMD, *Bouyid mot Belgia* (Storkammer), 28. september 2015, klagenr. 23380/09, særlig avsnittene 100–101.

⁶ EMDs formulering er slik: «any conduct by law enforcement officers vis-à-vis an individual which diminishes human dignity constitutes a violation of Article 3 of the Convention. That applied in particular to their use of

(«strictly necessary») på grunn av klagerens atferd, og gjelder uavhengig av hva slags individuell virkning maktbruken har (dommens avsnitt 101). Dommen er senere fulgt opp i en rekke avgjørelser.⁷ I *Perkov mot Kroatia* viser EMD til Bouyid-avgjørelsen og uttaler at der klageren er fullstendig under statlige myndigheters kontroll, vil Domstolens tilnærming endres fra å vurdere forholdets alvorlighetsgrad til å vurdere om tiltaket var strengt nødvendig.⁸ Dersom tiltaket ikke vurderes som strengt nødvendig, vil det medføre krenkelse av EMK artikkel 3.

Politidirektoratets forslag om å fjerne de særlige reglene for bruk av maktmidler inne på celle i någjeldende instruks, innebærer også at henvisningen til at slik maktbruk «bare kan skje dersom forholdene gjør dette strengt nødvendig» bortfaller. Denne særreguleringen gjorde det klart at det gjelder en kvalifisert terskel for maktbruk i situasjoner der arrestanten er innelåst på celle. Ombudet understreker at EMDs rettspraksis viser at den kvalifiserte terskelen for maktmiddelbruk gjelder når en person er fratatt friheten eller, mer generelt, i møte med polititjenestepersoner.⁹

I forslaget er det lagt inn en generell formulering om at «Det skal alltid tas med i vurderingen [at] arrestanten allerede er i politiets arrest». Dette gjør det ikke tilstrekkelig tydelig at det gjelder et kvalifisert forholdsmessighetskrav for bruk av maktmidler der personer er fratatt friheten.

I lys av EMDs rettspraksis mener ombudet derfor at det bør tas inn en konkret henvisning til at slik maktbruk «bare kan skje dersom forholdene gjør dette strengt nødvendig», for å forebygge umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

- ***Arrestinstruksen bør gjøre det klart at maktmidler i arrest ikke skal benyttes med mindre det er strengt nødvendig på grunn av arrestantens atferd.***

4.2. Tilgang til maktmidler i politiarrest

Ombudet har i forbindelse med besøk til politiarrest, observert at de ansatte i arresten tidvis bærer mange maktmidler synlig i beltet, dette kan gjelde både teleskopbatong, håndjern og pepperspray. Etter maktmiddelinstruksen er slike maktmidler, inkludert pepperspray, i utgangspunktet å anse som personlig utstyr:

«Pepperspray utleveres som personlig utstyr til tjenestepersoner med politiutdanning, og skal bæres med mindre det vil være uhensiktsmessig i utførelsen av tjenesten, eller annet besluttet av en politisjef, operasjonsleder, innsatsleder eller den som for øvrig leder tjenesteoppdraget. Politisjef kan beslutte å utlevere

---

physical force against an individual where it is not made strictly necessary by his conduct, whatever the impact on the person in question», jf dommens avsnitt 101.

⁷ EMDs dommer i bl.a. *A.P. mot Slovakia*, 28. januar 2020, klagenr. 10465/17, avsnitt 48-63 og *Pranjić-m-Lukić mot Bosnia og Herzegovina*, 2. juni 2020, klagenr. 4938/16, avsnitt 73 og 75-83.

⁸ EMD, *Perkov mot Kroatia*, 20. september 2022, klagenr. 33754/16, avsnitt 31.

⁹ *Bouyid*, avsnitt 100: «in respect of a person who is deprived of his liberty, or, more generally, is confronted with law-enforcement officers any recourse to physical force which has not been made strictly necessary by his own conduct diminishes human dignity and is, in principle, an infringement of the right set forth in Article 3».

pepperspray til sivilt tjenestepersonell. Utstyret bæres etter nærmere bestemmelser fastsatt av politisjef.»

At ansatte bærer så mange synlige maktmidler, kan virke konfliktskapende og øke risikoen for at maktmidlene blir benyttet. Ombudet er særlig skeptisk til at alle som jobber i arresten skal bære pepperspray.

Ombudet ber direktoratet om å merke seg at CPT fraråder at så inngripende og potensielt farlige maktmidler utgjør del av standardutrustningen for ansatte i politiarrest:

«The CPT believes that any use of pepper spray, other incapacitant sprays or potentially dangerous substances should not be used in confined spaces. Further, if exceptionally it needs to be used in open spaces, there should be clearly defined safeguards in place. For example, persons exposed to pepper spray should be granted immediate access to a medical doctor.

The CPT recommends that Pava spray should not form part of the standard equipment of custodial staff and, given the potentially dangerous effects of this substance, it should not be used in confined spaces.»

Til sammenlikning er det i kriminalomsorgen kun operativ førstebetjent/vaktleder som har anledning til å bære OC-pepperspray, utover dette skal maktmiddelet oppbevares i vaktrom i et plombert skap.¹⁰ I fengsel gjelder også liknende lagringsregler for batong/kølle.¹¹

- **Politidirektoratet bør foreta en vurdering av hvilke tjenestepersoner som skal kunne bære tillatte maktmidler rutinemessig i arrestlokalene, herunder om enkelte maktmidler kun skal lagres eller bæres av utvalgte ansatte.**

4.3. Adgang til å bruke pepperspray i politiarrest

Direktoratet foreslår at det presiseres at «Politiet kan bruke maktmidler tilsvarende som regulert i Nasjonal instruks Om bruk av enkelte typer maktmidler i politiet RPOD nr. 2023/011».

Etter någjeldende arrestinstruks kan følgende maktmidler brukes i politiets arrester: håndjern, strips, ledsagerutstyr (bodycuff), spyttbeskytter, OC pepperspray, teleskopbatong og langkølle. Som nevnt over har direktoratet foreslått å fjerne særreguleringen som etablerer et skille mellom maktmiddelbruk i arrestområdet og inne på cellene. Det er i dag eksplisitt fastslått et kvalifisert nødvendighetskrav for bruk inne på celle.

Når det gjelder bruk av OC-pepperspray, minner ombudet om at en rekke internasjonale menneskerettighetsorganer har uttrykt seg sterkt kritiske til bruk av pepperspray, særlig der

¹⁰ Kriminalomsorgsdirektoratet (2018). Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven § 38, punkt 38.11.

¹¹ Kriminalomsorgsdirektoratet (2018). Retningslinjer til Straffegjennomføringsloven § 38, punkt 38.11.

dette skjer i lukkede rom, og der det benyttes mot som personer med nedsatt funksjonsevne.

EMD har i flere klagesaker om brudd på EMK artikkel 3 kritisert bruk av pepperspray som kontrolltiltak. Domstolen har uttalt at bruk av pepperspray kan medføre åndedrettsproblemer, kvalme, oppkast, irritasjon i luftveiene, irritasjon av tårekanaler og øyne, spasmer, brystmerter, dermatitt og allergier. I sterke doser kan pepperspray forårsake skader på vev i luftveiene eller fordøyelseskanalen, lungeødem og indre blødning.¹² Uforholdsmessig bruk av pepperspray bidro i flere av disse sakene til krenkelse av EMK artikkel 3. I en av avgjørelsene, som blant annet gjaldt bruk av pepperspray inne på en celle, uttalte Domstolen at:

«Having regard to these potentially serious effects of the use of pepper spray in a confined space on the one hand and the alternative equipment at the disposal of the prison guards, such as flak jackets, helmets and shields on the other, the Court finds that the circumstances did not justify the use of pepper spray.»¹³

Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) har i forbindelse med sine besøk til steder for frihetsberøvelse uttrykt seg sterkt kritiske til bruk av pepperspray i lukkede rom:

«Pepper spray is a potentially dangerous substance and should not be used in confined spaces. Even when used in open spaces the CPT has serious reservations; if exceptionally it needs to be used, there should be clearly defined safeguards in place. For example, persons exposed to pepper spray should be granted immediate access to a medical doctor and be offered an antidote. Pepper spray should never be deployed against a prisoner who has already been brought under control.»¹⁴

FNs torturkomité har ved flere anledninger anbefalt strenge begrensninger for bruk av pepperspray i politioperasjoner og på steder for frihetsberøvelse. I 2016 anbefalte komiteen Danmark å iverksette

“...measures to further restrict the use of pepper spray, and prohibit its use in confined spaces, on persons with mental disabilities or on individuals who have been brought under control.”¹⁵

Dette er også bakgrunnen for at Sivilombudet tidligere har advart mot bruk av pepperspray i politiarrester.¹⁶

---

¹² EMD, *Ali Gunes mot Tyrkia*, klagenr. 9829/07, 10. april 2012, avsnitt 37 (med videre henvisninger).

¹³ EMD, *Tali mot Estland*, klagenr. 66393/10, 13. februar 2014, avsnitt 78.

¹⁴ CPT, rapport etter besøk til Bosnia-Hercegovina (CPT/Inf (2009) 25), avsnitt 79. Se også CPTs rapport etter besøk til Tsjekkia, (CPT/Inf (2009) 8), avsnitt 46.

¹⁵ FNs torturkomité, anbefalinger til Danmark, CAT/C/DNK/CO/6-7, side 3 (avsnitt ikke angitt i rapport). Se tilsvarende i FNs torturkomité anbefalinger til New Zealand, CAT/C/NZL/CO/7, 2023, avsnitt 28 f).

¹⁶ Sivilombudet, Merknad til revidert utkast sentral arrestinstruks, brev til Politidirektoratet, 31. mai 2018.

Utkastet til ny instruks har beholdt gjeldende retningslinjer om at arrestanter som er eksponert for pepperspray straks skal gis nødvendig behandling og tilsyn samt at arrestanten straks skal tas ut av cellen, dersom pepperspray er benyttet i celle. Dersom adgangen til å benytte pepperspray opprettholdes, er dette sentrale forholdsregler for å beskytte arrestantenes liv, helse og personlige integritet. For å sikre at regelverket om bruk av pepperspray etterleves, bør direktoratet i så fall også vurdere å gjengi de tydeligere føringene i Nasjonal instruks om bruk av enkelte typer maktmidler i politiet kap. 4.3.

- **Politidirektoratet bør forby eller begrense adgangen til å benytte pepperspray inne på celler i politiarrest. Dersom adgangen opprettholdes, bør det inntas tydelige forholdsregler for å forebygge umenneskelig eller nedverdige behandling.**

4.4. Adgang til å benytte spyttbeskytter i politiets arrester

Politidirektoratet har foreslått å videreføre någjeldende adgang til å benytte spyttbeskytter (spytthette) i politiets arrester. Den eneste endringen er at det foreslås at arrestanten skal undergis skjerpet tilsyn også ved bruk av spyttbeskytter. Dersom adgangen til å benytte spyttbeskytter opprettholdes, er det helt avgjørende å sikre kontinuerlig tilsyn med arrestanter som er påført spyttbeskytter.

Ombudet etterlyser imidlertid en nærmere vurdering av nødvendigheten og forholdsmessigheten av å benytte dette maktmiddelet i politiets arrester.

Å beskytte ansatte mot spytting, er et legitimt og viktig formål. Bruk av spytthette må likevel anses som et svært inngripende maktmiddel. Dette skyldes blant annet at spytthette normalt forutsetter at arrestanten samtidig er påført et maktmiddel som begrenser muligheten til å bruke hendene, som håndjern eller bodycuff, for å hindre at spytthetten tas av. Bruk av spytthette i kombinasjon med andre maktmidler eller inngripende pasifiseringsteknikker som mageleie, gir også en økt risiko for posisjonell kvelning.¹⁷

Selv om spytthetter skal være laget for å muliggjøre normal pust, kan det å få tredd en hette over hodet bidra til å fremkalle sterk frykt, høyt stressnivå, opplevd tap av kontroll og kvelningsfornemmelser. Dette gjelder i særlig grad for personer med alvorlige tilstander som psykose, eller angst og fobier som klaustrofobi. EMDs rettspraksis tyder på at bruk av inngripende tvangsmidler mot personer med nedsatt funksjonsevne lettere vil bryte med forbudet mot tortur og annen nedverdige behandling.¹⁸

Ombudet har merket seg Helsedirektoratets helsefaglige vurdering av bruk av spyttbeskytter, der det blant annet står at:

«På bakgrunn av tilgjengelig dokumentasjon vurderer Helsedirektoratet at det må utvises stor forsiktighet ved fortsatt bruk av spyttbeskytter, da det under noen omstendigheter kan bidra til dødsfall. Ved vurdering av bruk av maktmidler pga.

¹⁷ Se Europarådets torturforebyggingskomité (CPT), Deportation of foreign nationals by air, CPT/Inf(2003)35-part, særlig avsnittene 33–36.

¹⁸ Se bl.a. M.S. mot Kroatia (nr. 2), klagernr. 75450/12, 19. februar 2015, avsnitt 104.

spytting må det vurderes nødvendighet, forsvarlighet og forholdsmessighet når det er lagt til grunn at spytting ikke medfører vesentlig helseisiko. Selv om små studier med friske frivillige deltakere ikke viser betydelig effekt på respirasjon, sirkulasjon eller vitale målinger, er det ingen dokumentasjon på trygg bruk og sikkerhet for personer med underliggende psykiske lidelser, somatiske sykdommer eller ved rusbruk.

Dette dokumentet omfatter ikke en bredere helsefaglig vurdering av bruk av spyttbeskytter, inkludert ev. psykiske konsekvenser for personen det brukes på. Helsedirektoratet avventer en ytterligere bestilling/presisering fra POD hvis aktuelt vedrørende bredere helsefaglig vurdering av bruken av spyttbeskytter, inkludert ev. psykiske konsekvenser for personen det brukes på.»¹⁹

Ombudet er ikke kjent med om det er foretatt en slik bredere helsefaglig vurdering. Vi har ellers notert oss at det er utført undersøkelser i andre land av politiets bruk av liknende utstyr.²⁰

FNs menneskerettsorganer har ved flere anledninger de siste årene anbefalt medlemsstater om å iverksette tiltak for å avvikle eller forby bruk av spytthetter, særlig på steder for frihetsberøvelse som politiarrest. FNs torturkomité uttrykte i henholdsvis 2022 og 2023 bekymring etter rapporter om bruk av spytthetter i politiarrester både i Australia og i New Zealand, og anbefalte i begge tilfellene at

“The State party should also take all measures necessary to end the use of spit hoods in all circumstances, to provide adequate and regular training for those involved in detention activities on legal safeguards and to monitor compliance and penalize any failure on the part of officials to comply.”²¹

Også FNs underkomité for forebygging (SPT) har nylig uttrykt bekymring for bruk av spytthetter i en rapport etter et besøk til Australia. Komiteen uttalte blant annet:

«While noting recent efforts at the state level to ban or restrict the use of spit hoods, including through modernization of the equipment used and the use of “spit guards”, the Subcommittee regrets their continued use. The Subcommittee considers that the use of both spit hoods and spit guards constitutes a form of inhuman and degrading treatment, which in some cases may amount to torture.

---

¹⁹ Helsedirektoratet, Svar på anmodning fra Politidirektoratet om bistand til en helsefaglig vurdering av bruk av spyttbeskytter, 23. mars 2023.

²⁰ Se f.eks. Northern Ireland Policing Board, A Review of PSNI’s Use of Spit and Bite Guards by the NI Policing Boards Human Rights Advisor, februar 2022, tilgjengelig på internett: <https://www.nipolicingboard.org.uk/files/nipolicingboard/publications/review-of-the-psnil%E2%80%99s-use-of%20spit-bite-guards-by-the-policing-board%E2%80%99s-human-rights-advisor.pdf>

²¹ FNs torturkomité anbefalinger til Australia og til New Zealand om gjennomføring av FNs torturkonvensjon, CAT/C/AUS/CO/6 (CAT 2022), avsnitt 14 (jf. avsnittene 12 og 38) og CAT/C/NZL/CO/7 (CAT 2023), avsnitt 16 (jf. avsnitt 14).

The Subcommittee recommends that the State party institute a complete ban on the use of spit hoods, spit guards and all similar equipment in all areas under its jurisdiction.»²²

Australske myndigheter opplyste i sitt svar at:

«Spit hoods and similar equipment are no longer used in federal justice settings or in immigration detention facilities. All states and territories do not allow the use of spit hoods on minors in youth justice or police detention. At its meeting on 22 September 2023, the Standing Council of Attorneys-General (SCAG) agreed to review any continuing use of spit hoods in detention settings – including reviewing the suitability of alternative protective measures.»²³

I lys av den høye risikoen for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, risiko for dødsfall ved feil bruk og utviklingen i retning av strengere menneskerettslige minstestandarder, mener ombudet det bør foretas en bredere vurdering av nødvendigheten og forholdsmessigheten av bruk av spyttthette i politiets arrester.

- ***Politidirektoratet bør vurdere å forby eller begrense bruk av spyttbeskytter i politiets arrester på bakgrunn av en bredere vurdering av nødvendighet og forholdsmessighet. Dersom adgangen opprettholdes, bør det gis tydeligere forholdsregler for å forebygge umenneskelig eller nedverdiggende behandling***

4.5. Adgang til å bruke ledsagerutstyr (bodycuff) i politiarrest

Politidirektoratet foreslår å opprettholde adgangen til å benytte ledsagerutstyr, som bodycuff, i politiarrest.

Belteseng/reimseng anses ikke lenger som et lovlig maktmiddel i politiarrest. Ombudet vil imidlertid understreke at maktmidler som bodycuff kan begrense innsattes bevegelsesfrihet så mye at den innsatte verken kan gå eller bevege armene. I realiteten vil en bodycuff dermed kunne ha en liknende funksjon som en belteseng eller transportbelter.

CPT har i en besøksrapport til Storbritannia frarådet bruk av liknende utstyr, særlig i kombinasjon med andre tvangsmidler:

«The CPT considers that ‘spit helmets’, ‘ERBs’ and ‘velcro-/fixation straps’, especially when used in combination, are not appropriate in a secure place of safety, such as police custody.»²⁴

Ombudet mener at man ved vurderingen av både behov og vilkår for bruk av tvangsmidler, bør legge vekt på at maktmiddelbruken skal skje i et allerede strengt kontrollert miljø.

---

²² CAT/OP/AUS/ROSP/1, avsnitt 31-32.

²³ Svar fra Australia on the recommendations and observations addressed to it in connection with the Subcommittee visit from 16 to 23 October 2022, 20. desember 2023, CAT/OP/AUS/CSPRO/1, avsnitt 30.

²⁴ CPTs rapport etter besøk til Storbritannia, CPT/Inf (2017) 9, avsnitt 15.

- **Politidirektoratet bør vurdere å forby eller begrense bruk av ledsagerutstyr (bodycuff) i politiets arrester.**

4.6. Særlige forholdsregler ved fortsatt adgang til bruk av håndjern, ledsagerutstyr (bodycuff) og spyttbeskytter i politiarrest

Politidirektoratet har foreslått at arrestanter som påsettes håndjern, bodycuff og/eller spyttbeskytter i politiarresten skal «undergis skjerpet tilsyn». Skjerpet tilsyn er definert i utkastet kap. 1.4 som tilsyn der «tjenestepersonen skal være i stand til å gripe inn umiddelbart. Minst en tjenesteperson skal derfor være fysisk til stede sammen med arrestanten på ethvert tidspunkt fram til beslutningen opphører [...]» Det står imidlertid at «I enkelte tilfeller kan fysisk til stede sammen med arrestanten anses oppfylt ved kontinuerlig observasjon gjennom åpen luke i celledør.» Det foreslås også at arrestanter som påføres maktmidler uten at disse raskt kan tas av, skal fortløpende vurderes overført til helseinstitusjon.

Politidirektoratet bør gi strengere forholdsregler for å sikre skånsom og trygg bruk av disse maktmidlene. Etter ombudets syn bør det gjelde et ufravikelig krav om fysisk tilstedeværelse i rommet dersom håndjern, bodycuff eller spyttbeskytter benyttes mot en arrestant i politiarrest. Kontinuerlig tilstedeværelse er nødvendig for å påse at pasienten puster og er ved bevissthet. Det bør også presiseres at det skal utvises forsiktighet dersom innsatte er påført håndjern eller bodycuff og er i liggende posisjon, for å påse at personens luftveier ikke blokkeres. Behovet for forsiktighetsregler forsterkes ytterligere ved samtidig bruk av håndjern/bodycuff og spyttette (se også kap. 4.4 og 4.5. over).

- **Dersom håndjern, bodycuff eller spyttbeskytter fortsatt tillates i politiarrest bør det gis tydeligere forholdsregler for å forebygge umenneskelig eller nedverdiggende behandling.**

4.7. Adgang til å bruke elektrosjokkvåpen i politiarrest

Politidirektoratet har foreslått at Rundskriv 2022/001 Instruks om bruk av elektrosjokkvåpen skal gjelde også i politiets arrester. Forslaget innebærer dermed at det også åpnes for bruk av elektrosjokkvåpen (ESV) i arrestområdet.

Med bruk av elektrosjokkvåpen menes situasjoner hvor tjenesteperson avfyrer elektroder eller piler som leder strøm til muskulaturen og gir elektrisk støt til den personen som våpenet anvendes mot.²⁵ Elektrosjokkvåpen kan bare brukes direkte mot noens kropp når det er strengt nødvendig.²⁶

Slik ombudet forstår det, er elektrosjokkvåpen først og fremst et mindre farlig alternativ til skytevåpen i forbindelse med pågripelse og annen operativ tjeneste, der bruk av slagvåpen eller pepperspray vurderes utilstrekkelig eller har vært forsøkt forgjeves.²⁷

---

²⁵ Politidirektoratet, Instruks om bruk av elektrosjokkvåpen i politiet, RPOD-2022-1, kap. 6.

²⁶ Politidirektoratet, Instruks om bruk av elektrosjokkvåpen i politiet, RPOD-2022-1, kap. 6.

²⁷ Politidirektoratet, Instruks om bruk av elektrosjokkvåpen i politiet, RPOD-2022-1, kap. 6.

Bruk av gassvåpen (CS-gass mv.), skytevåpen og sprengvåpen er regulert i våpeninstruksen for politiet, og Politidirektoratet har foreslått at disse ikke skal brukes i politiets arrestlokaler. Ombudet slutter seg til dette.

Instruksen om bruk av elektrosjokkvåpen angir ikke noe stedlig virkeområde. Ombudet etterlyser en nærmere begrunnelse for behovet for å tillate bruk av ytterligere et maktmiddel i politiets arrester. Vi viser blant annet til at CPT har uttrykt bekymring for den risikoen for misbruk og påføring av smerte som bruk av elektrosjokkvåpen utgjør. Komiteen har uttalt:

«In the CPT's view, the use of EDW ["Electrical Discharge Weapons"] should be limited to situations where there is a real and immediate threat to life or risk of serious injury. Recourse to such weapons for the sole purpose of securing compliance with an order is inadmissible. Furthermore, recourse to such weapons should only be authorised when other less coercive methods (negotiation and persuasion, manual control techniques, etc) have failed or are impracticable and where it is the only possible alternative to the use of a method presenting a greater risk of injury or death.»²⁸

Komiteen er særlig bekymret for risikoen for påføring av intens smerte dersom elektrosjokkvåpen benyttes direkte mot kroppen:

«Electrical discharge weapons issued to law enforcement officials commonly offer different modes of use, in particular a "firing" and a "contact" (drive-stun) mode. In the former, the weapon fires projectiles which attach to the person targeted at a short distance from each other, and an electrical discharge is generated. In the great majority of cases, this discharge provokes generalised muscular contraction which induces temporary paralysis and causes the person concerned to fall to the ground. In contrast, when the "contact" mode is used, electrodes on the end of the weapon produce an electrical arc and when they are brought into contact with the person targeted the electrodes cause very intense, localised pain, with the possibility of burns to the skin. The CPT has strong reservations concerning this latter mode of use. Indeed, properly trained law enforcement officials will have many other control techniques available to them when they are in touching distance of a person who has to be brought under control.»²⁹

Ombudet har merket seg at politiets instruks om elektrosjokkvåpen åpner for direkte bruk mot kroppen når det er strengt nødvendig.

FNs torturkomité har ved flere anledninger anbefalt medlemsstatene at elektrosjokkvåpen ikke tillates på steder for frihetsberøvelse:

---

²⁸ CPT, Electrical Discharge Weapons, CPT/Inf(2010)28-part, avsnitt 70.

²⁹ CPT, Electrical Discharge Weapons, CPT/Inf(2010)28-part, avsnitt 78.

«The State party should ensure that electrical discharge weapons are used exclusively in extreme and limited situations – where there is a real and immediate threat to life or risk of serious injury – as a substitute for lethal weapons and by trained law enforcement personnel only. The State party should revise the regulations governing the use of such weapons with a view to establishing a high threshold for their use and expressly prohibiting their use on children and pregnant women. The Committee is of the view that the use of electrical discharge weapons should be subject to the principles of necessity and proportionality and should be inadmissible in the equipment of custodial staff in prisons or any other place of deprivation of liberty. The Committee urges the State party to provide detailed instructions and adequate training to law enforcement personnel entitled to use electric discharge weapons, and to strictly monitor and supervise their use.»³⁰

- **Politidirektoratet bør forby eller begrense adgangen til å benytte elektrosjokkvåpen i politiets arrester.**

4.8. Dokumentasjon og rapportering av maktmidler

Direktoratet har foreslått å opprettholde kravene til dokumentasjon i arrestjournalen om maktmidler. Det framgår at det skal stå «hvem som har truffet beslutningen om bruk, hvem som har brukt maktmiddelet, eventuell dialog med helsepersonell underveis, varigheten av inngrepet, og effekten av maktmiddelbruken».

Bruk av maktmidler må dokumenteres nøye. Hvis frihetsberøvede personer påføres skader, er det staten som har bevisbyrden der vedkommende hevder å være utsatt for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.³¹

Ombudet støtter at krav til dokumentasjon av maktmiddelbruk opprettholdes, men etterlyser at det gis føringer som større grad bidrar til å sikre at dokumentasjonen belyser både de operative vurderingene og gjennomføringen av tiltaket.

Politidirektoratet har også opprettholdt krav om at politidistriktene og aktuelle særorgan skal utarbeides statistikk over bruk av politiets arrester, til bruk for egen styring og i henhold til krav fra Politidirektoratet. Ombudet mener det bør inntas nærmere krav om utarbeidelse av statistikk om all bruk av maktmidler i politiets arrester.

- ***Politidirektoratet bør gi mer utfyllende krav til dokumentasjon av maktmiddelbruk og det bør inntas egne krav om utarbeidelse av statistikk over bruk av maktmidler i politiets arrester.***

---

³⁰ FNs torturkomite, anbefalinger til Storbritannia, CAT/C/GBR/CO/5 (CAT 2013). Se også komiteens anbefalinger til Andorra, CAT/C/AND/CO/1 (CAT 2013) og Portugal (CAT/C/PRT/CO/5-6 (CAT 2013)).

³¹ EMD, *Bouiyd mot Belgia* (storkammer), klagenr. 23380/09, 28. september 2015, avsnitt 83–84.

5. Sivilombudets tilgang til arrestlokaler mv.

Det er ikke fremmet forslag til endringer i instruksens kap. 13.3 om Sivilombudsmannens tilgang til arrestlokaler mv.

Etter at ny lov om Stortingets ombud for kontroll med forvaltningen (sivilombudsloven) trådte i kraft 1. juli 2021, er instruksens utdatert på dette punktet. Ved samme lovendring byttet Sivilombudsmannen navn til Sivilombudet. Ombudet foreslår at retningslinjene endres for å reflektere nytt navn og nytt rettslig grunnlag, for eksempel slik:

«Sivilombudet skal gis adgang til å besøke politiets arrestlokaler, jf. sivilombudsloven § 17 andre ledd. Ombudet skal i den forbindelse kunne foreta undersøkelser og kreve informasjon og tilgang til fysiske steder, systemer, personer og dokumenter uten hinder av taushetsplikt, jf. sivilombudsloven § 20.»

Hanne Harlem
sivilombud

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.